

DE COM UN MONJO ERUDIT VOLIA, EL 1472, SOJORNAR A L'ERMITA DE SANT JOAN DE MONTBLANC

Agustí ALTISENT

En un llibre que estic acabant he escrit que una comunitat monàstica és com una família: hi ha fins i tot neurastènics. El monjo de Poblet de qui tractaré avui no era, precisament, penso, un neurastènic; però, dedicat especialment a la vida intel·lectual, tingué, si més no una vegada, una dèria curiosa que va ser considerada impertinent (i penso que amb justícia) pels consellers de l'abat, i jutjada salomònicament per aquest darrer.

El protagonista de la petició pintoresca fou el mestre en Filosofia i Teologia (i, per tant, suposo, en Arts) fra Blai Romero o Romeu. L'interès de l'anècdota resideix en la forma tan viva com ens ha estat conservada (ressenyada en el registre abacial) la sessió del consell on se'n tractà, i també en el fet que ens permet de donar una ullada a les interioritats d'una comunitat, veure què podia succeir-hi (com a tot arreu) i constatar la manera assenyada de prendre-hi les decisions.

A mestre Blai Romeu el trobem de prior a Poblet el 1469, substituït poc després pel pare Lluís Sabadia (1). El 2 de març del 1472, mestre Blai consultà o volgué llegir la *Prima pars* de la *Summa Theologica* de Sant Tomàs, car en un registre on hi ha anotacions dels lli-

(1) Arxiu Històric Nacional, Madrid, Secc. Clergat, Ms. 13.648, f. 109.

bres que els monjos agafaven de l'*armarium* o biblioteca del claustre, l'encarregat d'enregistrar els préstecs (per la lletra, el pare Lluís Sabadía, sense cap mena de dubte) prengué acuradament nota del préstec (2). Finalment, sabem (i aquesta sí que és una dada important) que el pare Blai Romeu preparà l'edició prínceps de les obres de Sèneca, impresa a Nàpols pel famós Maties Moravus l'any 1475, edició que fou l'obra mestra tipogràfica sortida de les premses d'aquest impressor (3).

Que l'obra hagi estat impresa a Nàpols fa pensar que potser mestre Romeu residí allí algun temps, qui sap si com a almoïner de la cort. La hipòtesi no té gaire d'arriscat, puix que el 1375 Pere *el Cerimoniós* designà els abats de Poblet almoïners reials perpetuus, i aquests abats eren sempre representats a la cort per monjos delegats seus (4); i fins i tot algun monjo fou almoïner de prínceps. Atès que la preparació de l'edició de Sèneca degué demanar a fra Romeu uns anys de feina i la impressió un cert temps, el més probable és que, si l'obra fou impresa el 1475, en temps del rei Ferran, com diu el colofó, el monjo de Poblet hi hagués treballat des d'abans, força abans, i potser a Nàpols mateix, capital del regne, si més no a tongades. Nàpols, com és sabut, fou d'Alfons *el Magnànim* des de 1442, i aquest rei s'envoltà allí d'una cort d'humanistes. Ell hauria pogut ser (teòricament parlant) el més indicat per a promoure una edició de Sèneca. Sèneca tenia a més un gran predicament per a Alfons *el Magnànim* i per als monjos de Poblet: a la biblioteca de Palerm és conservat un còdex que conté les tragèdies de l'escriptor hispano-romà i que havia pertangut al monjo-bisbe d'Agrigento, profés de Poblet, fra Llorenç Massa. L'*explicit* d'aquest manuscrit diu que fra Massa es féu copiar a París les tragèdies i que després (sembla que del 1407 al 1413) ell mateix, de la seva pròpia mà, les glossà (5) acabant la glossa a Poblet. El manuscrit restà a Agrigento i, en una lletra datada el 8 de gener de 1447 al Castellnou de Nàpols, *el Magnànim* demanà al successor de fra Massa al bisbat agrigentí de fer lliurar a Poblet els llibres del mon-

(2) A. ALTISENT, *Notes de cultura i art de Poblet (s. XII-XVII)*, a "II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català", II (Scriptorium Populeti, 9), Abadia de Poblet, 1974, p. 171.

(3) Referència donada en la nota anterior.

(4) A. ALTISENT, *L'almoïna reial a la cort de Pere el Cerimoniós. Estudi i edició dels manuscrits de l'almoïner fra Guillem Deudé, monjo de Poblet (1378-1385)*, (Scriptorium Populeti, 2), Abadia de Poblet, 1969, p. XXIII i ss., 103-104, 151 i 195.

(5) A. ALTISENT, *Notes de cultura i art*, p. 171 i Paolo COLLURA, *Un codice agrigentino delle "Tragedie" di Seneca*, a "Atti dell'Accademia di Scienze Lettere e Arti di Palermo", Serie IV, vol. XXIV, 1974-1975, parte II, Palermo, 1975, p. 63-76.

jo, que detallava, entre els quals esmentava les tragèdies de Sèneca (6). Que el manuscrit es trobi avui a Palerm vol dir que el lliurament no va ser fet. Però allò que interessa de subratllar ara és l'interès mostrat per Sèneca tant pels monjos de Poblet com pel rei Alfons, i ja potser per Ferran d'Antequera, que des del 1412 era rei de Sicília i Sardènia, tant com d'Aragó-Catalunya. Sens dubte, Sèneca, a la primera meitat del segle XV, estava de moda a Itàlia.

Però *el Magnànim* morí el 1458 i fou succeït pel seu germà Joan (ja rei de Navarra des del 1425) a Aragó i a Sardènia. Aquest rei Joan II de Catalunya i Aragó morí el 19 de gener del 1479. Si l'edició preparada per fra Blai Romeu fou impresa el 1475 i el colofó diu, com diu, *Divo Ferdinando regnante*, la preparació i l'edició degueren ser fetes en temps de Ferran I de Nàpols, bastard del *Magnànim* i successor seu a Nàpols, casat, de primer (1445), amb Isabel, filla de Tristano di Chiamonte i, morta aquesta el 1465, amb Joana, filla de Joan II d'Aragó, morta el 1517. Ferran I fou rei de Nàpols des de 1458 a 1494. Cal pensar que, si hi hagué impuls reial en la preparació de l'edició i en l'edició mateixa, vingué d'aquest darrer monarca, no del seu pare. Resta fosc de qui, i quan, mestre Blai Romeu fou (per hipòtesi) almoïner.

Però allò que ens interessa de contar és l'anècdota relativa a la petició feta per aquest monjo estudiós, ex-prior, el 1472, de sojornar a l'ermita de Sant Joan de Montblanc. El motiu al·legat era que així guariria —deia— del mal de ventre (d'estòmac?) que patia. Al mateix temps, demanava que li fossin donats un monjo o dos per fer-li companyia, i la provisió de menjar necessària (“de pa e de vi”, segons la fórmula sintètica habitual). L'abat, que era Miquel Delgado (1458-1478) el famós amic i aliat de Joan II (7), o bé creia que la petició de mestre Blai era raonable, o bé no veïé manera de deixar de tenir en compte les recomanacions rebudes de mossèn Joan de Vilafranca i de mossèn Berenguer de Llorac, els quals li havien pregat que accedís a la demanda de fra Blai Romeu; el cas és que l'abat ho plantejà al consell. Tanmateix, els consellers, començant pel prior, i amb la sola excepció de fra Llorençó, foren (amb matisos diversos) del parer contrari; ho expressaren amb gran franquesa i, fins i tot, un d'ells va

(6) A. ALTISENT, *Notes de cultura i art*, p. 197, doc. 14.

(7) Jaume SOBREQÜÉS i CALLICÓ, *L'actuació política de l'abat i del monestir de Poblet durant els primers anys de la guerra civil catalana (1460-1464)*, a “I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català. Santes Creus, 1966”, II, Santes Creus, 1969, p. 207-262 i A. ALTISENT, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974, p. 405-412.

retreure a l'abat que havia fet massa concessions a mestre Blai, i un altre exposà allò que aquest darrer faria, cas de deixar-lo sojornar a Sant Joan.

Com que el text de l'acta del consell és perfectament clara i vivament realista, el millor serà transcriure-la a continuació: així el lector fruitirà directament, i amb tot relleu, de la sessió del consell, de les opinions que els diversos consellers hi expressaren i de la decisió que prengué finalment l'abat el dia següent.

Heus ací, doncs, el text. Després hi afegiré el comentari.

“Prima die iunii, anno nativitate Domini M.º CCCC.º LXXII.º.

Reverendissimus dominus abbas Populeti tenens consilium cum proceribus suis in eius camera abbaciali proposuit coram ipsis que maestre Blai avie desig per causa que pogués guarir de son mal de ventre, de aturar en les hermites de Sent Joan, de Muntblanch, e que li fos donat un monge o dos en sa companyia e la provisió de pa e de vi, e que lo dit senyor digué als dits ancians ell era de parer de complaire al dit maestre Blai en açò, majorment per la intercessió dels magnífics cavallers mosèn Joan de Vilafranca e de mosèn Lorach, los quals de açò lo avian pregat.

E feta la dita proposició respongueren los dits ancians en la forma següent:

Et primo, lo prior, que considerant que lo dit maestre Blai no podie fer la dita demanda de aturar en aquell hermitatge per nenguna bona intenció, segons doctrina dels doctors, precípuament de sent Bernat; car lo dit maestre Blai o era bona persona o mala; si bona, la aturada sua era profitosa al monestir e per consegüent per la fretura que faria al monestir no devia aver tal licència; si era mala persona convenia a la salut de la ànima del dit maestre Blai que no isqués de casa per tal que los altres, vehents los seus defalliments, fossen causa de fer-li smenar la sua vida. E que donar-li nengun monge per a que stas en sa companyia, lo qual anàs i vingués al monestir, ne lo dit maestre Blai anàs i vingués del dit hermitatge al monestir, seria ocasió molt gran de perturbar e inquietar tota la congregació. Enperò, si lo dit senyor volie fer-li aquella gràcia, que ell era de parer que al dit maestre Blai a soles, sens companyia de nengun religiós, agués aquella licència, ab tal condició que lo dit maestre Blai no anàs ne vingués al monestir, sinó ad aquel que tenia per servidor lo dit maestre Blai a la porta del monestir le donassen lo pa e vi.

Frare Lorençó, que la licència per lo dit maestre Blai demanada li fos donada ab monge que stigués en sa companyia, e pa e vi, et cetera.

Frare Johan Isern, sosprior, que per les raons dessus dites no le deu ésser donada en nenguna manera la licència demanada, sinó que si vol difinició que aquella li deu ésser atorgada.

Frare Pinyol, ídem.

Frare Reboll, que no deu aver nenguna licència e que sab bé que nunca smenarà sos defalliments per la altea e fetea gran de cor que té, car moltes vegades lo ha amonestat, que res no hi val.

Frare Felïçes, que per aver donades lo dit senyor abat al dit maestre Blai moltes honors e preminències innèritament, lo dit maestre Blai se ere desconegut e ha comeses moltes errades de les quals suplicave al dit senyor ne volgués fer justícia, e que la licència demanada no le devia ésser atorgada, sinó que anàs difinit.

Frare Bertomeu Spont, que no devia aver tal licència per les condicions males que tenia lo dit maestre Blai, sinó difinició.

Frare Ramon Berenguer, sacristà, que no deu aver tal licència per honor del monestir e la salut de la ànima del dit maestre Blai, emperò si vol difinició que li deu ésser donada.

Frare Gil de Montargull, que lo dit maestre Blai ha fet molts scàndels en lo monestir e que una volta tractave e tenie tracte de posar gent en lo monestir per levar-se ab aquell e que açò sab bé lo senyor rei e que ell lo-hi provarà tota hora que le sia demanat. Per consegüent, que nunca farà sinó lo que ha acostumat, e que per nengun cas no deu aver tal licència, sinó que encara que no demane licència lo dit maestre Blai deu ésser expel·lit e foragitat del monestir.

Frare Gilbert, almosner del senyor rei, que no sab a quina bona fi lo dit maestre Blai pusque demanar tal licència, per quant sta en lo monestir a tot son plaer, ab bona cambra e ben servit, ab provisió de totes coses necessàries a sa malaltia, e que vulle anar a estar en hermitatge per guarir açò és error gran e contradicció manifesta. Enperò que si ha volentat de peregrinar per lo món, considerades ses males condicions, que age difinició ab aquesta condició: que dins breu temps age de prestar obediència a altre abat e que en nom de Poblet no vage vagabundament per lo món.

Frare Johan Cuello, maestre de novicis, que considerant que si lo dit maestre Blai tingués tal licència e pogués anar e venir al monestir stant en el hermitatge, ell contaminaria tots los religiosos del monestir. E si lo dit senyor abat no volgués donar licència a nengun religiós de anar al dit hermitatge stant allà lo dit maestre Blai, preicaria als pobles que allà on stava en el hermitatge don abat lo perseguia, per què és de parer que per nenguna via tal licència no deu aver, sinó que lo dit senyor ja agués atorgada la dita licència a mosèn Vilafranca e a mosèn Lorach, car si atorgada ja era que tingués licència de star en lo dit hermitatge solament per dos mesos.

Frare Johan Garcia, specier, que de donar la licència al dit maestre Blai per anar al dit hermitatge és cosa de burleria, car tampoc hi aturaria en lo dit hermitatge, ans de allí se n'aniria, e que és de parer que en nenguna manera no deu aver licència de anar al dit hermitatge ne en altre lloc nengú, car nunca farà si-

nó mal là on vage, considerades ses males condicions sobredites e moltes altres que n'hi ha, sinó que stiga segur e quiet en casa, e si no se volrà quietar que sia posat en càrrec... (8).

La ressenya de la sessió no pot ser més suculenta. Gairebé tots els consellers opinen en contra de la petició de mestre Blai (i el prior, que tanmateix al final fa concessions, ho fa amb un argument de la més suada retòrica). Alguns al·ludeixen a escàndols anteriors donats per mestre Blai, altres a allò que diria o faria si sojornés a Sant Joan, al ben tractat que és al monestir i a les distincions excessives de què ha estat objecte per part de l'abat. Els consellers no tenen pèls a la llengua i, si bé cal creure que respectuosament, no s'estan de dir a l'abat allò que pensen. Cal recordar, per a situar-se, que l'abat Delgado havia estat absent de Poblet de 1462 a 1464, lluitant a favor de Joan II, mentre la comunitat restà fidel a les institucions genuïnes del Principat. No sé si aquesta dissensió política pogué influir en la manera d'heure's entre ells, abat i consellers. Tanmateix, tant el prior i sots-prior com els consellers restants, devien haver estat designats per l'abat i, per tant, de la seva confiança; però és possible que aquest hagués hagut de fer la tria per diplomàcia, escollint-ne també entre els fermament enemics de Joan II.

Hi ha consellers que, com hem vist, opinen que si mestre Blai vol marxar, que sigui a base de "definició", és a dir de trasllat a un altre monestir, prestant obediència al seu abat, per temps o definitivament. I un parla, fins i tot, de tancar-lo a les presons de Poblet si no resta pacíficament amb la comunitat.

En resum: la qüestió que l'abat volia solucionar favorablement no ho restà pas. S'aixecà la sessió. L'abat hi dormí i, l'endemà, convocà novament el consell, ara davant mestre Blai i els cavallers Joan de Vilafranca i Berenguer de Llorac. Després de deliberar tots plegats, eixiren del consell l'interessat i els dos cavallers, i l'abat i els consellers decidiren: serien consultats els metges de Lleida sobre la malaltia del pare Romeu, i hom li donaria el tractament que els metges aconselles-sin. Mentrestant, si volia, mestre Blai podia residir a Riudabella, granja habitada i organitzada i, des de la qual, no podria rondar fàcilment per pobles veïns, segons devia pensar el consell. Finalment, el consell fa una al·lusió al priorat de Manresa, que també devia haver estat suggerit pel sol·licitant o pels dos cavallers que li donaven suport. Però el nou priorat resta descartat perquè és de recent annexió i no resul-

(8) Arxiu Històric Nacional, Madrid, Secció "Clero", Ms. 13.648, f. 111-112.

ta, diuen, habitable (9). Tanmateix l'acta acaba dient que, en atenció als dos cavallers que s'interessaven tant pel nostre monjo, quan hi hagi notícies satisfactòries sobre l'estat de la casa de Manresa, l'afer de mestre Blai se solucionarà a plena satisfacció d'aquest. Heus ací l'acta:

II^a. iunni, anni predicti.

Predictus reverendissimus dominus abbas tenens consilium cum proceribus suis super predicto facto magistri Blasii et petitione facta per dictum magistrum Blasium et cet. presentibus dictis proceribus et magnificis militibus dominis Iohanne de Vilafranca et Berengario de Lorach, demum fuit facta talis deliberatio per dictum dominum abbatem et proceres predictos, magistro Blasio et militibus extra consilium existentibus.

Que al dit senyor abat e consell plau e volen que sia tramès a Lleida relació als metges de la dita ciutat de la malaltia del dit mestre Blai e lo que per los dits metges serà odenat le sia donat al dit mestre Blai, et ínterim si vol star en la granja de Riudebella que pusque star allí fins que sie aguda la dita deliberació dels dits metges. Quant és al fet de Manresa, per quant de nou és convertida e no és en repòs, lo monestir de present no hi entén a trametre nengú, com sie ja allà un bon monge lo qual primerament venrà a fer relació al monestir del stament del dit priorat, car en la ciutat no hi ha casa, ne libres, ne monestir per a on habitar, e quant lo dit monge serà vengut, per contemplació dels dits cavallers se farà tal provisió que mestre Blai aurà raó o matèria de ésser content (10).

Ignorem què succeí amb la petició. És del tot improbable que mestre Blai obtingués de residir a Sant Joan de Montblanc. ¿Passà aviat, per via de recomanacions, a Nàpols, on sembla que hagué de residir si més no un temps, per a preparar o acabar de preparar l'edició de Sèneca i lliurar-la a Maties Moravus? És de suposar; però, del cert, no en sabem res.

(9) Vegeu, sobre Sant Pau de Manresa, priorat pobletà originat per l'èxode de les monges vingudes de Valldaura (Olvan, al Berguedà), A. ALTISENT, *Història de Poblet*, p. 451, i el treball de Manuel Riu allí citat.

(10) Part final de la referència donada a la nota 8.